



Janez Črnež, eden izmed danes najbolj znanih raziskovalcev povojnih pobojev na Celjskem, z načrtom rudnika, ki so ga naredili Nemci in na katerem je vidna lokacija zahodnega dela rudnika Bohemia in vzhodnega jaška, globokega okoli 180 metrov, v katerega naj bi zmetali še žive žrtve.

70 let skrivnosti rudnika Pečovnik

BISERKA KARNEŽA CERJAK
biserka.karneza.cerjak@reporter.si

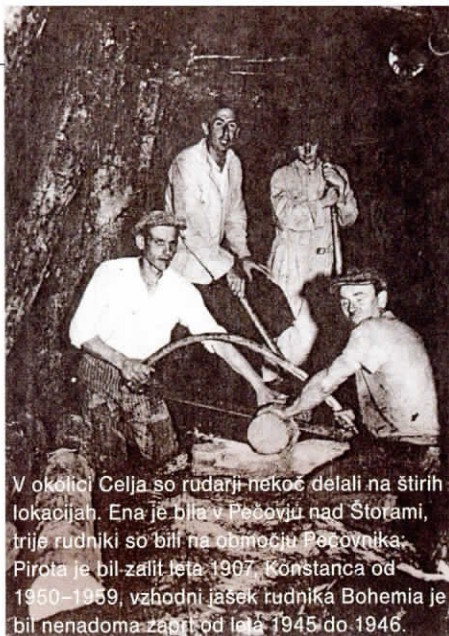
foto: ZGODOVINSKI ARHIV CELJE, ROK KLEINDIENST, BISERKA KARNEŽA CERJAK

Ugibanja o tem, ali je veliko prikrito grobišče z množičnimi žrtvami povojnih pobojev tudi v rudniku Bohemia v Pečovniku na obrobju Celja, ne pojenjajo. Poleg pričevalcev je bil ob zadnji sondaži in drenaži odkrit vhod v rudnik, ta pa je kar trideset metrov globoko zaprt z lesenimi pregradami. Dela in s tem razkritje kar 70 let dolge skrivnosti Pečovnika, bi se lahko nadaljevala ob zagotovitvi proračunskih sredstev, a jih ni mogoče najti niti po treh letih zatišja.

Eno izmed pričevanj, da je tudi v rudniku Bohemia, enemu izmed treh rudnikov na območju Pečovnika (na območju Štor je še četrty rudnik Pečovje), veliko grobišče pobitih žrtev komunističnega nasilja, ki bi bile lahko celo številčnejše od žrtev v Barbarinem rovu rudnika v Hudi Jami pri Laškem, je bilo pričevanje skoraj devetdesetletne Justine Jazbec leta 2001.

Zadnja postaja: Mlinarjev Janez

Kot je v članku zapisal Janez Črnež, nekdanji poslanec in eden med danes najbolj znanimi raziskovalci povojnih pobojev na Celjskem (objavljenem v Demokraciji 16. januarja 2003), je Justina Jazbec o skrivnosti rudnika Pečov-



V okolici Celja so rudarji nekoč delali na štirih lokacijah. Ena je bila v Pečovju nad Štorami, trije rudniki so bili na območju Pečovnika. Pirota je bil zatrt leta 1907. Konstanca od 1950–1959, vzhodni jasek rudnika Bohemia je bil nenadoma zaprt od leta 1945 do 1946.



Izvajanje drenaže na območju v globino spuščajočega se rova rudnika, okoli 30 metrov od zakritega rudniškega jaska.

nik še zadnjič pripovedovala svojemu dobremu znancu, po poklicu grobarju, Alojziju Pisanecu v domu upokojencev, kjer jo je večkrat obiskal.

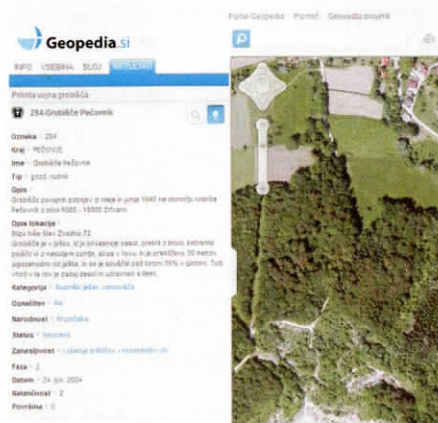
»Saj veš, stanovala sem na koncu Teharske ceste, tam blizu, kjer si je bivši partizan dal sam zidati spominsko ploščo na hišo,« je začela Alojzu Pisanecu pripovedovati Justina Jazbec. »Govoril je, da mora paziti na Jalov graben, da ne bi kdo oskrunil poti I. celjske čete. Hvalil se je, koliko so jih pospravili po koncu vojne. Hotela pa sem ti povedati tole: v dneh prve polovice junija 1945 so pripeljali iz smeri Maribora dvakrat dolgo vlakovno kompozicijo, sestavljeno iz živinskih vagonov, polnih ljudi. Vlaka sta se obakrat ustavila vzporedno z graščino Mlinarjev Janez in gostilno Tlakar. Ljudi, bilo jih je zelo veliko, so kar tukaj spravili iz vagonov in jih odgnali proti Jalovemu grabnu. Kam, ne vem. Mogoče proti Osenci in Pečovniku, tam so rudniški rovi.« Povedala mu je še, da je tudi v Jalovem grabnu polno grobov, in sicer pri znamenju, onkraj grabna, kjer stoji skrivnostna hiška in kjer so kosti molele kar iz zemlje.

Pričevanje Ivane Pisanec

Kot smo lahko izvedeli v pogovoru z Janezom Črnejem, je za pričevanje pokojne Justine Jazbec vedela tudi Ivana Pisanec iz Pečovnika, žena pokojnega Alojza Pisanca; ta je Črneja, ko je raziskoval poboje, kar sama ogovoril z besedami: »Zakaj pa mene nič ne vprašate o pobojih, o katerih veliko vem?«

Ivana Pisanec živi v domu upokojencev pri sv. Jožefu v Celju, kjer smo jo obiskali. Ker se je pravkar vrnila iz bolnišnice, je nismo prosili za fotografiranje, smo pa z njo imeli krajši pogovor, v katerem je potrdila resničnost pričevanja Justine Jazbec pred smrtjo, saj ji je o tem pripovedoval njen pokojni mož Alojz Pisanec. Justino Jazbec je osebno zelo dobro poznala, saj so se, ker so skupaj živeli na območju Pečovnika, večkrat obiskovali: »Bili smo prijatelji, zato smo si zaupali.«

Ivana Pisanec je omenila, da so se na njihovih skupnih druženjih večkrat pogovarja-



Prikrito povojno grobišče Pečovnik je označeno tudi na Geopedia.si.

li o povojni tragediji na tem območju, o čemer si Justina Jazbec in zakonca Pisanec niso upali pogovarjati z drugimi: »Res smo si zaupali, drugim ni o tem govorila (Justina Jazbec, op. p.), ker se je bala zase.«

V njihovih medsebojnih pogovorih jim je Justina Jazbec večkrat omenila, da je iz domače hiše videla mimoidoče fante, ki so govorili slovensko, ob njih pa hrvaško in slovensko govoreče partizanske stražarje. Ko smo Ivano Pisanec vprašali, ali je Justina Jazbec v tej množici morda videla otroke, saj je bilo že omenjeno, da naj bi jih bilo v rudniku Pečovnik pobitih nekaj sto, je odgovorila, da jih Justina Jazbec ni omenjala.

Le uboj ustaškega generala?

Ivani Pisanec smo povedali, da so se prebivalci Zagrada, kamor spada rudnik Pečovnik, ob prvih popisih povojnih grobišč na Celjskem (grobišča je leta 1990 začela popisovati komisija Demos, ki jo je vodil tedanji poslanec Janez Črnej, op. p.), spominjali le tega, da je prišlo do obračuna med poveljniki umikajoče se ustaške vojske, v katerem je bil ustrelen ustaški general. To je še 20. aprila 2013 za Slovenske novice zatrjeval Vinko Bobnič, 82-letni domačin in nekdanji jamski električar, ki si je v jami začel služiti kruh že kot petnajstletni fantič. Takrat naj bi tudi na lastne

oči videl, saj je bil oddaljen le dobrih sto metrov, da so partizani na območju rudniškega apnenika ustrelili hrvaškega generala. Tudi ne verjame, da bi v tem delu Celja, kjer je rudnik Pečovnik, pobili 10.000 ljudi, kot naj bi zapisali v Društvu za označitev vojnih in povojnih grobišč iz Varaždina.

Na trditve domačinov, da v tem delu Celja ni bilo nobenih množičnih pobojev, usmrčen je bil le ustaški general, Bobnič pa je poskušal prepričati bralce, da na tako majhnem predelu ne bi bilo mogoče prikriti toliko trupel, ki naj bi jih bilo kar dvakrat toliko kot v Barbarinem rovu pri Laškem, je Ivana Pisanec odgovorila: »Lažejo, ni res. Ljudje so o tem po vojni govorili, rudnik je bil zaradi tega zaprt.« Dodala je, da so v Pečovniku pobili več ljudi kot v Hudi jami, ker je bil bližji.

»Res so žive zasuli«

V najinem pogovoru, v katerem je še enkrat z besedami »vse drži« potrdila pripoved moža Janezu Črneju o rudniku Pečovnik, je odgovorila tudi na vprašanje, ali se je v Pečovniku vedelo, kako so bile pobite žrtve v rudniku Pečovnik: »Grdo so jih pobili. Noter so jih peljali žive.«

To je Janezu Črneju z naslednjimi besedami potrdil njegov znanec, spremljevalec »he-roja« Petra Stanteta Skale: »Res so žive zasuli«

li. »Kaj več mu ni želel povedati, eden izmed naših zadnjih sogovornikov v teh dneh, pišec lokalne zgodovine, pa nam je povedal, da se je po smrti udeleženca pobojev že našel njegov zapis, v katerem je omenjeno, da so žrtve metali v rudnik Pečovnik in pobijali: »Saj veste, ko se orožje preveč segreje, ne moreš več streljati ...« To pomeni, da so v rudnik nagnali še žive ljudi in jih zasuli.

Sogovornik, ki je želel ostati neimenovan, nam je ob tem omenil stisko posameznikov, ki so morali sodelovati pri teh pobojih: »Sadiste lahko najdeš povsod, na eni in drugi strani, seveda so bili med tistimi, ki so pobijali v Pečovniku sadisti, vendar ne vsi. Ko sem govoril z enim izmed sodelujočih morilcev, mi je povedal, da je do vsakega izmed njih v taborišču Teharje prišel komisar Knoja in ukazal, koga je treba ustreliti. Pod grožnjami to izvedeš, in ko ustreliš enega, lahko nemoteno streljaš naprej. Ko sva se dobila, da bi govorila o rudniku Pečovnik, kamor so metali ljudi in jih pobijali, je jokal. Kmalu potem je težko umrl, to je tako ali značilno za večino med njimi.«

Počeni zvonček

Na zemljevidu Janeza Črneja, na katerem je bilo najprej označenih 22 povojnih grobišč, kasneje je njihovo število naraslo na 36, je razvidno, da rudnik Pečovnik leži v krajevni skupnosti Zagrad, južno od znamenitega celjskega gradu in pod hribom Grmada.

Na tem območju je po pripovedovanju Janeza Črneja lastnik zemljišča Rafael Trobiš s helikopterjem postavil velik železni spominski križ z zvončkom, posvetil pa ga je celjski opat Marjan Jezernik. »Zvonček, ki je ob smrti lastnika (Rafaela Trobiša, op. p.) počil, je posvetil tedanji celjski škof Anton Stres. Veličastni križ vrh Grmade daje slutiti, da je nekdo vedel ali slutil, da je v nedrjih hriba skupinski grob številnih nečloveško umorjenih žrtev.«

Janez Črnej je poizvedoval na tem območju in na koncu opisal pet pričevanj, med njimi poizvedovanja Argentinskih Slovencev pri nekdanjem novomeškem županu Marjanu Dvorniku, ali je kje v bližini Celja kamnolom, kjer so zasuli žive zapornike s Teharji, ter pričevanja Danila Juriča, otroka s Petrička, ki mu je stražar, ko je vodil njegovega očeta, povedal, da je bil ustreljen v Pečovniku. Med njimi je bilo tudi pričevanje upokojenega rudarja. Črneju je povedal, da je bil rudnik med letoma 1945 in 1946 iz neznanih razlogov zaprt: »Rudarji smo prišli v rudnik Pečovnik šele leta 1946. Prej je bil zaprt (torej od leta 1945, op. p.), čeprav so okupatorji premog vseskozi kopali, ker je bil zelo dober. Spomnim se, da je bilo nekaj zazidano, ali je bil to jašek ali kak drug prostor, ne vem.«

V letu 1954 so bile na Celjskem hude plave. Voda je povzročila vdor zemlje v samem hribu, ljudje pa so začeli govoriti, da je bilo v zemlji veliko človeških kosti. Prav v tistem času so rudarje začeli prepričevati o nerentabilnosti rudnika, in strahu, da ne bi



Kot je povedal dr. Borut Batagelj, direktor Zgodovinskega arhiva v Celju, hranijo v arhivu okoli 1,4 tekočega metra dokumentacije o rudniku Pečovnik. V njej ni podatkov o razlogih zaprtja vzhodnega jaška od leta 1945 do 1946.



Iz načrta se vidi, da je rudnik Bohemia, kjer so bili po vojni množični poboji, obsegal večji zahodni del, na vzhodnem delu je viden jašek.

izgubili služb so podprli nasvet rudarskega inšpektorja o uprizoritvi nesreče z zalitjem vode, to se je leta 1956 tudi zgodilo.

Načrt rudnika izginil

Ker pričevanja niso potihnila, prav nasprotno, je Janez Črnej nadaljeval raziskovanje grobišč in z njimi povezanih zločinov. Po nasvetu prijateljev je v Zgodovinskem arhivu v Celju iskal načrte starega rudnika, ker pa jih zna prebirati za to usposobljen strokovnjak, se je po nasvetu Jožeta Dežmana obrnil na Gorazda Hafnerja, dipl. inž. rudarstva, ki je vodil dela v Hudi jami. Ta je ugotovil, da v njihovi rudniški evidenci nimajo tega načrta.

O tem smo vprašali direktorja Zgodovinskega muzeja v Celju dr. Boruta Batagelja, ki nam je povedal, da v njihovem arhivu hranijo okoli 1,4 tekočega metra gradiva o rudniku Pečovnik, vendar le tisto, kar so prejeli od »ustvarjalca«, to pa je bil rudnik Pečovnik v zapiranju: »Ob prevzemu se je pregledalo vse, kar je bilo na voljo, jasno pa je, da arhiv ne prevzame vsega, vsakega listka, že zaradi pomanjkanja prostora.« Tehnična dokumentacija, kot je bilo v primeru rudnika Pečovnik, po nekdanji praksi niti ni bila določena za arhivsko gradivo, a predvsem zaradi racionalnih razlogov, kot so težave s pomanjkanjem arhivskega prostora: »Če je bila tehnična dokumentacija rudnika ohranjena, smo jo seveda prevzeli, sicer ne.«

Ob tem je direktor arhiva še omenil, da po stopke prevzemanja gradiva ni vedno naj-

bolj idealen: »Dejstvo je, da ustvarjalci pogosto slabo skrbijo za arhivsko gradivo, ga hranijo v neprimernih prostorih, morda je kdaj nalašč odtujeno, ne nazadnje je treba glede Celja upoštevati, da je bilo mesto večkrat poplavljeno.«

Zasutje vzhodnega jaška

Za podrobnejše pojasnilo nam je rudarski strokovnjak Gorazd Hafner povedal, da je bil rudnik Bohemia razdeljen na vzhodni in zahodni del: »Vzhodni jašek so Nemci med okupacijo intenzivno izkoriščali, zato je bil v celoti opremljen, kljub temu je bil po vojni nena doma zaprt, nihče pa ni znal povedati zakaj.

Dejstvo je, da se je nekdo zelo potrudil zasuti vpadni jašek, pri čemer je bilo treba navoziti material za okoli 130 metrov globine. Ko so v rudniku leta 1946 začeli znova kopati, so se izkopi v resnici začeli v zahodnejšem delu, ki ga je »po nesreči« leta 1956 zalila voda.«

V sodelovanju z Janezom Črnejem, Jožetom Dežmanom, sedanjim lastnikom zemljišča Rokom Kleindienstom, pravnikom Avgusta Praprotnika, ki je bil lastnik rudnika Bohemia med obema vojnama, Gorazdom Hafnerjem in Vinkom Cerovškom, domačinom iz Polul, je bil lociran bivši vhod v rudnik. Rok Kleindienst je kot lastnik dovolil poseg, da bi našli izvozni jašek in vhod v rudnik, ki je kar 30 metrov globoko zaprt z lesenimi pregradami.

S pomočjo Društva Nova Zaveza, za to je dal pobudo Janez Črnej, je bilo zbranih 5.000 evrov, tako se je lahko v letu 2011 začela sondaža in drenaža rudnika. Takrat je bil med drugim odkrit vhod, za katerim je kar trideset metrov lesenih pregrad, ter dve železni tirnici, ki peljeta naprej v zemeljsko stisnjen jašek; v njem bi bilo treba v prihodnje odstraniti kar 400 do 500 kubičnih metrov zemlje. Za nadaljevanje del, po ugotovitvah Gorazda Hafnerja bi bilo treba sondirati vsaj trideset metrov globoko, je Jože Dežman kot predsednik vladne komisije že prosil vlado za dodelitev sredstev v višini 25.000 evrov. Kljub prvotni odobritvi po zadnjem rebalansu proračuna za leto 2012 tega denarja ni bilo. Od takrat mineva že tretje leto. ■